

DUURZAAM DURVEN DELEN

VERKIEZINGSPROGRAMMA PAL GROENLINKS 2018-2022
VASTGESTELD TIJDENS DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN 17 JUNI 2017

PAL GROENLINKS

INHOUDSOPGAVE

1. Solidair en zorgzaam	
1.1. Werk eerlijk delen	4
1.2. Solidair met mensen in armoede	5
1.3. We zorgen voor elkaar	5
1.4. Sport draagt bij aan gezondheid en welzijn	6
1.5. Elk kind kan zijn talent benutten	6
1.6. Een aantrekkelijke studentenstad	7
2. Een groene, gezonde en schone toekomst	
2.1. We besparen energie en wekken schone energie op	8
2.2. We zijn zuinig met grondstoffen	9
2.3. We kiezen voor natuur, landschap en dierenwelzijn	9
2.4. We maken reizen schoon, betaalbaar en comfortabel... ..	10
3. Prettig wonen en recreëren	
3.1. Blijven bouwen aan een monumentale stad en mooie dorpen	11
3.2. Betaalbare woningen in prettige wijken en leefbare dorpen	12
3.3. Ruimte voor recreatie en toerisme	12
3.4. Kunst en cultuur verrijken ons leven	13
4. Eén samenleving	
4.1. We bestrijden discriminatie en bevorderen emancipatie	14
4.2. We bieden onderdak aan vluchtelingen	14
4.3. We willen een rechtvaardige wereld	15
5. Een veilige en democratische gemeente	
5.1. We bevorderen een veilige samenleving	15
5.2. We zorgen voor meer zeggenschap	16
5.3. Een sluitende begroting	16

KERNWAARDEN

VISIE

ONZE KERNWAARDEN

Het verkiezingsprogramma van PAL GroenLinks is gebaseerd op een aantal kernwaarden en idealen. We staan voor:

- ontspannen sociale verhoudingen met een eerlijke inkomensverdeling waarbij iedereen de kans heeft om werk, zorgtaken, scholing en vrije tijd te combineren;
- het beschermen van de aarde, het behoud van ecosystemen en een respectvolle omgang met dieren;
- een eerlijke verdeling van schaarse natuurlijke hulpbronnen tussen alle wereldburgers en tussen de huidige generatie en toekomstige generaties;
- een veelzijdige samenleving waarin iedereen in gelijke mate en in zo groot mogelijke vrijheid kan deelnemen;
- een open samenleving met gemeenschapszin waarbij zeggenschap over je eigen leven en de omgeving waar je woont, centraal staat.

ONZE VISIE: GEDEELDE KANSEN EN EEN GEZAMENLIJKE TOEKOMST

PAL GroenLinks staat voor een politiek waarin het gemeenschappelijk belang op de lange termijn en niet de winst op de korte termijn centraal staat. Daarom is dit verkiezingsprogramma geschreven met een blik op de samenleving die we over tien of twintig jaar willen zijn.

We willen een samenleving waar iedereen de kans krijgt om een kwalitatief bestaan op te bouwen. Waar werk, inkomen en zorg eerlijk verdeeld worden. Waar mogelijkheden zijn om mee te doen aan sport en cultuur, ook voor gezinnen met een laag inkomen.

Onze partij kiest voor een groene, gezonde en schone toekomst, zodat we ook onze kinderen perspectief kunnen geven. Daarom zetten we in op schoon vervoer, energiezuinige gebouwen en meer openbaar groen.

We willen een samenleving waarin stad, dorpen en buitengebied elkaar aanvullen als aantrekkelijke woon- en recreatiegebieden. Wij kiezen voor betaalbare woningen en voorzieningen die de leefbaarheid in stand houden en bevorderen.

PAL GroenLinks staat voor één gedeelde samenleving. Waar mensen niet langs elkaar heen leven, maar zorgen voor elkaar, ongeacht hun afkomst, godsdienst, leeftijd of seksuele voorkeur. Waar mensen zich kunnen en willen verplaatsen in elkaars positie.

Tot slot gaan we ervan uit dat ieder mens iets van zijn leven wil maken en mensen willen bijdragen aan hun omgeving. Daarom geven we ruimte aan burgers die hun omgeving groener, mooier of schoner willen maken.

1 SOLIDAIR EN ZORGZAAM

1.1. Werk eerlijk delen

PAL GroenLinks wil dat iedereen in onze gemeente een fatsoenlijk bestaan kan opbouwen en dat iedereen gelijke kansen heeft om aan het werk te komen. Dat doen we door:

- Meer samenwerking tussen de gemeente, bestaande kennisinstellingen en bedrijven op het gebied van watertechnologie, duurzame energie en voedseltechnologie. Daarmee wordt Leeuwarden aantrekkelijker voor nieuwe bedrijven. Afvalstromen van het ene bedrijf worden door een ander bedrijf gebruikt als grondstof of voor energie. Het sluiten van kringlopen, een circulaire economie, is goed voor het milieu én voor nieuwe werkgelegenheid;
- Leeuwarden nog meer te profileren als evenementen-, monumenten- en cultuurstad. Dat levert nieuwe werkgelegenheid op in het MKB, de horeca en de cultuursector;
- Meer banen te creëren in de publieke sector. De afgelopen jaren is de werkgelegenheid in de (zakelijke)

dienstverlening flink gedaald. Daar komen niet automatisch banen in andere sectoren voor terug. PAL GroenLinks wil dat veranderen en vindt dat de publieke sector het goede voorbeeld moet geven.

We denken bijvoorbeeld aan het aanstellen van extra stadswachten, cultuur- en buurtsportcoaches, meer werk in het groenonderhoud en het schoonhouden van onze gemeente;

- Mensen kansen te bieden om aan het werk te komen. We willen dat mensen die (langdurig) langs de kant staan bijscholing krijgen, zodat ze aan de slag kunnen in de beroepen waar oudere werknemers met pensioen gaan en waar de komende jaren vraag ontstaan naar nieuwe werknemers;
- Na te denken over een toekomst waarbij, door toenemende robotisering en automatisering, de werkgelegenheid afneemt. PAL GroenLinks vindt het belangrijk om werk eerlijk te delen. Dat kan de gemeente doen door bijvoorbeeld in haar eigen organisatie een kortere werkweek te stimuleren of oudere werknemers

- hun werkzaamheden vrijwillig te laten afbouwen (generatiepact);
- Schaalvergroting in de landbouw tegen te gaan. Schaalvergroting leidt tot minder werkgelegenheid en zet de leefbaarheid op het platteland onder druk. PAL GroenLinks wil daarom meer ruimte scheppen voor een bredere economische basis voor het platteland met ruimte voor natuurinclusieve landbouw, recreatie, toerisme, zorg en welzijn;
- Meer mogelijkheden te creëren in vergoedingen van vrijwilligerswerk en mantelzorg. Onbetaalde arbeid is in een diensten- en zorgeconomie belangrijk voor het functioneren van onze samenleving. Alle vormen waarbij mensen bijdragen aan de samenleving moeten worden gewaardeerd.
- Jaarlijks afspraken te maken met werkgevers, vakbonden en onderwijsinstellingen over (bij)scholing, stageplaatsen en het creëren van nieuwe banen.

1.2. Solidair met mensen in armoede

Verschillende gezinnen in Leeuwarden hebben te maken met langdurige armoede en schuldenproblematiek. Daar wil PAL GroenLinks vanaf. Daarom maken we ons sterk voor:

- Een lokaal experiment met het basisinkomen. Daarbij kunnen mensen uitgaan van een vast bestaansminimum en bijverdienen door te werken of te ondernemen. Hiermee hebben mensen meer te besteden én vergroten zij hun kansen om te werken. Invoering van een basisinkomen vereist medewerking van de landelijke overheid, zover is het nog niet. Tot die tijd passen we eerst het bijstandstelsel aan. Wij willen af van de onnodige regels voor mensen met een bijstandsuitkering. Wij vinden dat je met een bijstandsuitkering mag bijverdienen en vrijwilligerswerk moet kunnen doen dat bij je past;
- Dat maximaal 40% van het netto-inkomen wordt uitgegeven aan huur, energielasten en de zorgverzekering. Zolang dat percentage niet wordt gehaald, werken we aan de verlaging van huren en energielasten en maken we afspraken met zorgverzekeraars over een goedkope zorgverzekering;

- Het verruimen van de criteria voor minimavoorzieningen, zoals kwijtschelding van belastingen;
- Meer budget en bevoegdheden voor schuldpreventie door sociale wijk- en dorpensteams zodat minder vaak een bewindvoerder nodig is. We pleiten voor een landelijk keurmerk voor bewindvoerders;
- Oplossingen voor mensen die langdurig in de schulden zitten. Het signaleren van schulden is niet voldoende. PAL GroenLinks vindt het onacceptabel dat mensen niet uit de schulden kunnen komen door een opeenstapeling van boetes en aanmaningen van overheden. We willen daarom dat (semi-)publieke organisaties zoals de gemeente, woningbouwcorporaties, (zorg)verzekeraars en incassobureaus samenwerken aan oplossingen voor mensen die langdurig in de schulden zitten;
- Het ontzorgen van gezinnen in chronische armoede. We willen voorkomen dat deze gezinnen van de ene crisis in de andere terechtkomen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat rekeningen automatisch worden betaald. De begeleiding van deze gezinnen kan worden ingevuld door zorg- en welzijnsinstanties aangevuld met vrijwilligersorganisaties;
- De deelname aan sport, kunst en cultuur voor mensen met een laag inkomen. Naast het Kindpakket (met daarin onder andere Stichting Leergeld, Jeugdsportfonds en Jeugd cultuurfonds) willen we dit op een vergelijkbare manier mogelijk maken voor volwassenen. PAL GroenLinks is voorstander van een stadspas, die korting geeft op activiteiten die participatie bevorderen, zoals sport en cultuurdeelname. Om stigmatisering te voorkomen is de pas voor iedereen te koop en gratis voor minima.

1.3. We zorgen voor elkaar

PAL GroenLinks wil een samenleving waarin we zorgen voor elkaar en waarin mantelzorg op de juiste waarde wordt geschat. Daarom zetten wij ons in voor:

- Meer ruimte voor de kerntaak van de wijk- en dorpensteams: het helpen van mensen. We vertrouwen op het oordeel van de sociale wijk- en dorpensteams en willen geen uitgebreide administratieve processen met beschikkingen. Van sociale wijk- en dorpensteams

verwachten we een 'eropaf'-mentaliteit: als mensen zich bij het loket melden met acute problemen, wordt niet een afspraak voor over zes weken gemaakt, maar meteen advies en ondersteuning geboden.;

- b) Het afschaffen van het incidentgestuurd werken van de wijkteams. Wij willen dat er naast het werken met individuele huishoudens meer tijd beschikbaar komt voor samenlevingsopbouw door de wijk- en gebiedsteams. Zo ontstaat een sterkere sociale structuur door initiatieven vanuit wijken, dorpbewoners en betrokken vrijwilligersorganisaties te ondersteunen;
- c) Besteding van zorg- en welzijnbudgetten aan daadwerkelijke zorg en welzijn en niet aan de administratieve organisatie ervan. We zijn voorstander van een burgemeestersnorm, waardoor we eisen kunnen stellen aan het inkomen van bestuurders van zorginstellingen;
- d) Het zoveel mogelijk behouden van de werkwijze van dorpenteams van (voormalig) Boarnsterhim, Littenseradiel en Leeuwarderadeel. Hierdoor blijft de kennis van de dorpen en de sterke sociale structuur intact. Samenwerking tussen en onderlinge versterking van wijk- en dorpenteams vinden wij wél van groot belang;
- e) Beleid om kwetsbare doelgroepen een stabiele levensbestendige woonomgeving te bieden en verhuisbewegingen te beperken;
- f) Woonzorgzones in wijken en dorpen waar seniorenwoningen en (zorg)voorzieningen dicht bij elkaar zijn. Hiermee wil PAL GroenLinks ervoor zorgen dat de woningen en voorzieningen op orde zijn, zodat ouderen die langer thuis willen wonen dat ook kunnen;
- g) Het bestrijden van eenzaamheid onder ouderen. Dit is een toenemend probleem. PAL GroenLinks wil daarom projecten stimuleren waarbij ouderen deelnemen aan activiteiten buitenshuis;
- h) Eén wethouder die verantwoordelijk is voor het ouderenbeleid.

1.4. Sport draagt bij aan gezondheid en welzijn

PAL GroenLinks wil naar een samenleving waar

sportvoorzieningen toegankelijk zijn voor iedereen. Sport draagt bij aan het welzijn, de integratie en de maatschappelijke deelname van verschillende doelgroepen. Dat doen we door:

- a) Het versterken van de verbindingen tussen sport en andere onderdelen van het sociaal domein. We maken meer geld vrij voor sportverenigingen die activiteiten organiseren om niet-leden te laten sporten. Om de extra activiteiten te kunnen organiseren en nieuwe doelgroepen te vinden, worden wijk sportmanagers aangesteld;
- b) Sportaccommodaties te verduurzamen. Mede door goede isolatie van sportaccommodaties en het toepassen van LED-verlichting blijft sporten ook op lange termijn betaalbaar;
- c) Korfbal, kaatsen en cricket een lager tarief te laten betalen voor de huur van de velden, omdat zij aanzienlijk minder gebruik maken van de sportvelden;
- d) Ook sportverenigingen zich te laten presenteren op de jaarlijkse Uitmarkt.

1.5. Elk kind kan zijn talent benutten

Wie je ouders zijn, mag niet bepalen hoe ver je kunt komen of hoe groot je kunt dromen. PAL GroenLinks wil een samenleving waarin ieder kind veilig kan opgroeien en het eigen talent optimaal kan benutten. Daarom zetten we ons in voor:

- a) Kinderen uit gezinnen met een laag inkomen, zodat zij mee kunnen doen aan sport, cultuur en uitjes op school. PAL GroenLinks wil daarom het steunen van gezinnen via het Jeugdsportfonds, het Jeugd cultuurfonds en Stichting Leergeld in stand houden;
- b) Extra aandacht voor de scholen in kleine dorpen. Wij vinden de kwaliteit van het onderwijs en de leefbaarheid in de dorpen van groot belang. Samen met de onderwijskoepels en schoolbesturen moet de opzet van scholen toekomstbestendig worden gemaakt;
- c) Het actief ondersteunen van drietalig onderwijs (Engels, Nederlands, Fries) door de gemeente;
- d) Investeren in cultuureducatie op school en talentontwikkeling. Cultuureducatie stimuleert creativiteit

en inventiviteit. Zo leren kinderen informatie te zoeken, te filteren en kritisch te bekijken. We maken het mogelijk voor kinderen om na schooltijd hun talent op school verder te ontwikkelen;

- e) Voldoende groene speelgelegenheden in wijken en dorpen. Wanneer terreinen langere tijd braak liggen, kunnen deze (tijdelijk) worden ingericht als natuurlijk en avontuurlijk speelterrein;
- f) Snelle en goede hulp voor kinderen of jongeren die grote problemen hebben. PAL GroenLinks vindt dat jeugdzorg snel moet kunnen optreden, om meer leed te voorkomen. Wij vinden wachtlijsten onacceptabel. De zorg moet goed aansluiten bij wat kinderen en jongeren nodig hebben. Daarom moeten kinderen en hun ouders ook zélf een stem hebben in het zoeken naar de beste oplossing;
- g) Het tegengaan van het voortijdig afhaken of uitschrijven van jongeren. Iedereen die leerplichtig is zit op school of volgt een leerwerktraject;
- h) Een jongerenbudget waarmee de gemeente jongeren uitdaagt om positieve initiatieven te nemen. Jongeren kunnen zelf ideeën voor het jongerenbudget indienen en die zelf uitvoeren. Het budget gaat naar het idee waarop de meeste jongeren stemmen.

1.6. Een aantrekkelijke studentenstad

PAL GroenLinks wil dat Leeuwarden een aantrekkelijke stad is om te studeren. Daarom willen we:

- a) Dat de gemeente blijft meebetalen aan voorzieningen en evenementen voor studenten;
- b) Een gezamenlijke introductieweek van alle studentenverenigingen om het verenigingsleven onder studenten te stimuleren;
- c) Dat in de binnenstad, bij de kennisinstellingen en in de omgeving van de Tesselschadestraat nieuwe mogelijkheden komen voor studentenhuysvesting;
- d) Vrije sluitingstijden in het horecagebied in de binnenstad van Leeuwarden. Bij een studentenstad hoort immers een bruisend en gevarieerd uitgaansleven;
- e) Geen drempels opwerpen voor het fietsgebruik van studenten. De fietsstalling bij het NS-station moet daarom in het weekend gratis worden. In de binnenstad en rondom kennisinstellingen komen extra fietsstallingen.

2.1. We besparen energie en wekken schone energie op

PAL GroenLinks wil een samenleving die gebruikmaakt van fossielvrije energiebronnen. De komende periode willen we fors inzetten op het besparen van energie en flinke stappen zetten in de energietransitie. Daarom maken wij ons sterk voor:

- Het investeren in isolatie en energiebesparende maatregelen bij met name gemeentelijke gebouwen en sportaccommodaties;
- Het vrijmaken van ambtelijke capaciteit om bedrijven te adviseren over energiebesparing en verduurzaming. Het grootste deel van het energieverbruik in Leeuwarden vindt op dit moment plaats bij bedrijven;
- Het versnellen van de verduurzaming van sociale huurwoningen, zodat huurders profiteren van energiebesparingen en doordat huurders zelf mogelijkheden krijgen om duurzame energie op te wekken. We maken hierover afspraken met

woningbouwcorporaties;

- Dat vooral mensen met een laag inkomen profiteren van verduurzaming. Huishoudens met een goedkope woning krijgen de mogelijkheid om een gratis duurzaamheidsscan uit te laten voeren en advies te krijgen over het verduurzamen van hun woning;
- Het versneld toepassen van aardwarmte van grote diepte. Wanneer dit niet van de grond komt, zijn we bereid om als gemeente financieel deel te nemen in een energiebedrijf voor het aanleggen van warmtenetten. Daarbij moet vooraf voldoende garanties zijn voor de productie en de afname van de warmte;
- Energiecoöperaties en dorpsprojecten waarbij de zeggenschap over de energieproductie meer in handen van burgers komt. Daarbij blijven we voorstander van dorpswindmolens;
- Het zoveel mogelijk opwekken van duurzame energie met zonnepanelen op daken of boven parkeerterreinen, zodat er geen onnodig ruimtebeslag in het landschap

- plaatsvindt. Voor zonneweides waarin wordt geparticipeerd door dorpen of wijken maken we graag een uitzondering;
- Het vergroenen van leges en heffingen. Vergunningvrij maken van duurzame energieprojecten die geen landschappelijke of ruimtelijke impact hebben.

2.2. We zijn zuinig met grondstoffen

PAL GroenLinks wil naar een circulaire economie waarin het afval van het ene bedrijf een grondstof is voor het andere. Daarom zetten wij in op:

- De landelijke doelstelling om 75% van het afval te hergebruiken in 2020. Om dit doel te halen willen we een gedifferentieerd tarief invoeren, waarbij er afvalstoffenheffing wordt betaald naar hoeveelheid restafval. Daarbij willen we rekening houden met de gevolgen voor minima door compensatie via kwijtschelding;
- Nieuwe werkgelegenheid door de circulaire economie. Wat PAL GroenLinks betreft neemt Leeuwarden hierin het voortouw door afspraken te maken met Omrin, onderwijsinstellingen en met het bedrijfsleven en betrokken vrijwilligersorganisaties;
- Het zoveel mogelijk betrekken van bewoners en sportclubs bij het scheiden van afval en het schoonhouden van de wijk of het dorp. Wij zijn daarom voorstander van het inzamelen van oud papier door wijkbewoners en steunen projecten voor het opruimen van zwerfafval.

2.3. We kiezen voor natuur, landschap en dierenwelzijn

Het buitengebied in onze gemeente heeft kwaliteiten die de stad niet heeft. Je kunt eindeloos ver kijken, het wordt er 's nachts echt donker en het is er heerlijk stil. De biodiversiteit staat er echter sterk onder druk. PAL GroenLinks wil de kwaliteiten van het landelijk gebied behouden voor de volgende generaties en wil een gemeente die aantrekkelijk is voor mens en dier. Daarom maken wij ons sterk voor:

- Het vergroten van de biodiversiteit in de stad, de dorpen en het buitengebied door het ecologisch beheren van

het groen. De bermen in het buitengebied willen we inzaaien met bloemrijke zaadmengels, zodat er tussen de dorpen zogenaamde bijenlinten ontstaan die goed zijn voor vlinders en bijen. Daarnaast willen we dat in de openbare ruimte meer fruitbomen en bessenstruiken worden geplant, zodat een eetbare stad voor mens en dier ontstaat;

- Het beter beschermen van de groeiplaatsen van bomen en de aanplant van meer nieuwe bomen. Bomen dragen bij aan de schoonheid en leefbaarheid van onze steden en dorpen. Met name grote bomen zijn ankerpunten, zuiveren de lucht, vangen CO2 op en vormen nestplaatsen voor vogels;
- Een korte voedselketen, omdat deze bijdraagt aan een gezondere wereld voor mens en natuur. We blijven nieuwe initiatieven voor de productie en verspreiding van lokaal voedsel steunen. Denk daarbij aan dorpstuinen, pluktuinen en food trucks of afhaalpunten van lokaal voedsel;
- Natuurinclusieve landbouw. Wij willen dat de gemeente samen met de Dairy Campus, boeren en burgerinitiatieven als Kening fan 'e Greide nieuwe verdienmodellen ontwikkelt, zodat er voor ondernemers perspectief ontstaat om op een andere manier te gaan boeren. Waar mogelijk ondersteunen we boeren bij het inzaaien van kruidenrijk grasland en de ontwikkeling van plasdrasgebieden;
- Het waarborgen van de ruimtelijke kwaliteit van het platteland. Voor alle delen van het buitengebied willen we een beeldkwaliteitsplan zoals dat is vastgesteld voor het buitengebied van Littenseradiel. Aanplant van bomen langs historische paden, lanen en erven gebeurt met gebiedseigen soorten;
- Het vereenvoudigen van de herbestemming van voormalige agrarische bedrijven naar een nieuwe functie;
- Het tegengaan van intensieve veehouderijen voor welzijn van mens en dier;
- Vuurwerkvrije zones rondom kinderboerderijen, de dierenopvang en parken om de overlast voor dieren te verminderen;
- De kwaliteit van duisternis in het buitengebied. PAL GroenLinks wil dat de regels voor lichthinder van ligboxstallen gaan gelden voor het hele gemeentelijke grondgebied. Daarnaast willen we algemene regels

opstellen om de lichtuitstraling van kantoorgebouwen, bedrijventerrein en sportcomplexen te beperken.

2.4. We maken reizen schoon, betaalbaar en comfortabel

PAL GroenLinks wil dat vervoer een stuk schoner wordt en dat kinderen veilig naar school kunnen fietsen. Daarom zetten we in op:

- De toegankelijkheid van de openbare ruimte voor mindervaliden. We geven meer prioriteit aan voetgangers in het verkeer door extra zebra's aan te leggen;
- Het tegengaan van de aanleg van nieuwe wegen. (Onderzoek naar) een nieuwe stroomweg tussen Sneek en Leeuwarden steunen wij niet;
- Het versterken van combinaties van (schoon) reizen. Bij de Werpsterhoek komt een transferium waarmee forenzen en bezoekers op de fiets of met het openbaar vervoer naar Leeuwarden kunnen reizen. De andere P+R-terreinen worden vergroot, kwalitatief verbeterd en uitgerust met extra fietskluisen;
- Het vergroenen van het openbaar vervoer, het Wmo-vervoer en de eigen auto's van de gemeentelijke organisatie. Bussen rijden op groen gas of het gemeentelijke vervoer wordt elektrisch;
- Een verdere differentiatie tussen de parkeertarieven. Parkeren in de openbare ruimte wordt zwaarder belast en parkeren in de parkeergarages wordt aantrekkelijker gemaakt;
- Op de parkeerrijdt nog steeds veel autoverkeer dat niet in de binnenstad hoeft te zijn. PAL GroenLinks staat daarom open voor het onderbreken ('knippen') van de parkeerrijdt. Zodoende blijven de parkeergarages bereikbaar voor bestemmingsverkeer, maar rijdt er veel minder doorgaand verkeer over de parkeerrijdt. De bereikbaarheid en de veiligheid voor het langzaam verkeer wordt hierdoor substantieel verbeterd;
- Het stimuleren van laadpunten voor elektrische fietsen en auto's. PAL GroenLinks maakt hier (openbare) ruimte voor vrij;
- Het oplossen van het belangrijkste fietsknelpunt van Fryslân bij de spoorwegovergang van de Schrans en het Zuiderplein

door de aanleg van een fietstunnel. Omdat we niet willen dat fietsers moeten wachten op het autoverkeer, kiezen we ook op de stadsring zoveel mogelijk voor fietstunnels. Op termijn willen wij daarom bijvoorbeeld dat op het Valeriusplein (fietsroute vanuit Stiens) fietstunnels worden aangelegd;

- Het opwaarderen van belangrijke fietsroutes tussen de binnenstad van Leeuwarden en omliggende wijken of dorpen tot comfortabele snelfietsroutes. Dit betekent brede, gescheiden fietspaden, verkeerslichten die gunstig zijn afgesteld en voorrang op de rotondes;
- Het verbreden van het recreatieve fietspad langs de Dokkumer Ee zodat wandelaars en fietsers naast elkaar gebruik kunnen maken van het pad. Wel moet worden voorkomen dat snelle en luide verkeersdeelnemers deze aantrekkelijke route gaan gebruiken;
- Een eenduidige, veilige inrichting van rotondes met voorrang voor de fiets. Door het toepassen van fietsvoorrang op de oude oostelijke rondweg worden de fietsroutes naar het oosten van de stad verbeterd (bij de Archipelweg en de Centrale);
- Het stimuleren van het fietsverkeer door het uitbreiden van het aantal fietsenstallingen bij scholen en sportvoorzieningen. PAL GroenLinks wil dat in de binnenstad een bewaakte fietsenstalling wordt toegevoegd;
- Veilige fietsroutes. Door fietsroutes te ontvlechten van drukke autoroutes en rustige straten in te richten als fietsstraten waar auto's te gast zijn. Dit is bijvoorbeeld aan de orde op de Emmakade, in de Maria Louisestraat, de Huizumerlaan en op het Cambuursterpad;
- Het versneld oppakken van de inrichting van 30 km-zones die nog niet duurzaam veilig zijn ingericht, zodat auto's minder hard rijden en deze gebieden ook daadwerkelijk veiliger worden;
- Afspraken met de landbouwsector over toenemend verkeer van grote machines door dorpen en over de smalle wegen in het buitengebied om overlast en onveiligheid te voorkomen. Mochten de afspraken niet leiden tot verbetering, dan kunnen beperkingen worden ingesteld;
- Het verminderen van overlast en het verbeteren van de veiligheid op fietspaden door scooters en brommers op de rijbaan te laten rijden.

3.1. Blijven bouwen aan een monumentale stad en mooie dorpen

PAL GroenLinks is trots op de monumentale binnenstad van Leeuwarden, de mooie dorpen en de diversiteit van onze wijken. Omdat we de kwaliteit van de gebouwde omgeving en de verschillende woonmilieus willen behouden voor de volgende generaties, maken we ons sterk voor:

- Geen verdere uitbreidingen buiten het bestaande bebouwd gebied, naast de al bestaande uitleglocaties als de Zuidlanden en Grut Palma. Om bebouwing zoveel mogelijk binnen de bestaande grenzen te houden en aansprekende stedenbouwkundige accenten te leggen, willen we een hoogbouwvisie voor de stad Leeuwarden;
- Het levendig houden van de binnenstad van Leeuwarden. PAL GroenLinks wil naast detailhandel inzetten op andere functies die hieraan bijdragen. Zo kunnen horeca, dienstverlenende bedrijven, onderwijsinstellingen en culturele functies een plek krijgen in straten waar de winkelstand terugloopt;

- Muziekcentrum Schaaf als cultuurpodium en kloppend hart van het Speelmanskwartier;
- De monumenten in de gemeente. Onder de noemer "Vernieuwd Stadsherstel" blijven we geld reserveren voor het restaureren van monumenten en het opknappen van rotte kiezelen;
- Het goed beschermen van karakteristieke panden in de nieuwe delen van de gemeente. Daarom wijzen we in deze delen van de gemeente ook panden aan die in aanmerking komen voor bescherming;
- Het toevoegen van nieuw openbaar groen in de oudere wijken rondom het centrum;
- Het zoveel mogelijk rekening houden met de cultuurhistorische waarden en natuurwaarden bij de verdere ontwikkeling van de Zuidlanden;
- Het faciliteren van de realisatie van een nieuw Cambuurstadion. PAL GroenLinks vindt de maatschappelijke en regionale functie van SC Cambuur van belang. Hierbij moet rekening gehouden worden met de belangen van binnenstadondernemers en

omwonenden. Het rechtstreeks verstrekken van financiële steun aan een voetbalclub en grote gevolgen voor de binnenstad van Leeuwarden vindt PAL GroenLinks ongewenst;

- i) Het versterken van de leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit in dorpen door met name op inbreidingsplekken een combinatie van starters- en seniorenwoningen te bouwen. Eventuele dorpsuitbreidingen blijven kleinschalig en worden zorgvuldig in het landschap ingepast;
- j) Het opnemen van regels voor duurzaam bouwen in het gemeentelijk omgevingsplan en het welstandsbeleid. Het bouwen van energieneutrale woningen en levensloopbestendige woningen wordt daardoor eenvoudiger.

3.2. Betaalbare woningen in prettige wijken en leefbare dorpen

PAL GroenLinks wil wijken en dorpen met een gemengde woningvoorraad en een diverse bevolkingssamenstelling. Een woning is om in te wonen en is geen marktproduct. Daarom zetten we in op:

- a) Een gemengde woonvoorraad met (sociale) huur- en koopwoningen in de stad en dorpen. Inkomen bepaalt niet waar je woont. Dit betekent dat in de binnenstad en in de dorpen ook sociale huurwoningen beschikbaar blijven;
- b) Het ontwikkelen van meer woonmilieus met appartementen binnen het bestaand bebouwd gebied en in het uitleggegebied Zuidlanden. Dit is nodig omdat het aantal één- en tweepersoonshuishoudens in onze gemeente de komende jaren toeneemt;
- c) Het aanpassen van de bestaande woningvoorraad op het toenemende aantal thuiswonende ouderen. PAL GroenLinks wil dat de gemeente, woningbouwcorporaties en zorginstellingen hiervoor gezamenlijk een plan opstellen. Daarnaast willen we dat er nieuwe, solidaire vormen van wonen worden ontwikkeld, speciaal gericht op ouderen. Daarbij denken wij aan woonvormen met gemeenschappelijke ruimtes zoals hofjes en woongroepen;
- d) Betaalbare huurwoningen. Daarom hebben we er in de woonvisie voor gekozen om maximaal 40% van het

netto-inkomen te nemen als streefgetal voor woon- en zorglasten (woonzorgquote). Dit is geen vrijblijvende afspraak. PAL GroenLinks wil concrete maatregelen van de woningbouwcorporaties en gemeente om de huur- en energielasten omlaag te brengen;

- e) Het voorkomen van schulden onder huurders, door voor huishoudens met hoge woonlasten en een sterk terugvallend inkomen een woonlastenfonds te maken;
- f) Extra aandacht voor de voorzieningen in de dorpen. Cultureel centrum De Skalm behoudt haar culturele en maatschappelijke functie voor Stiens en omgeving. Door het pand te verduurzamen verbeteren we de exploitatie van dit gebouw;
- g) Het actief bevorderen van de aanleg van glasvezelkabels of een vergelijkbare communicatietechnologie. Voor de leefbaarheid en het ondernemersklimaat van het platteland is een goede (digitale) bereikbaarheid van levensbelang;
- h) Stimulering van burgerinitiatieven voor vorming van wooncoöperaties waarbij woningen eigendom worden van dorpsorganisaties of huurders. Wanneer de woningmarkt onvoldoende betaalbare en duurzame woningen levert, overweegt PAL GroenLinks de(her)oprichting van een gemeentelijk woningbedrijf;
- i) Het investeren in achterstandswijken. Met woningbouwcorporaties maken we afspraken over het stapsgewijs aanpassen van de woningvoorraad in wijken met veel hoogbouw.

3.3. Ruimte voor recreatie en toerisme

PAL GroenLinks wil een gemeente waar bezoekers mond-tot-mondreclame maken voor de mooie binnenstad, de gevarieerde omgeving en het cultuuraanbod. Daarom maken wij ons sterk voor:

- a) Cultuurtoerisme als de toekomst van Leeuwarden. PAL GroenLinks wil Leeuwarden meer op de kaart zetten als Hofstad, monumentenstad en evenementenstad. Voor het realiseren van benodigde voorzieningen is een toeristisch ontwikkelingsplan nodig;
- b) Het verbinden van stad en platteland als kans voor het toerisme. We willen meer arrangementen waarbij de

stad wordt bezocht in combinatie met de dorpen en natuurgebieden in de omgeving;

- c) Het versterken van het netwerk van wandel- en fietsroutes. Daarbij denken wij aan thematische wandelroutes door de terpdorpen Jelsum, Cornjum en Britsum en langs de weidevogelgebieden in (Nij) Baarderadeel. Lokale werkgroepen en het HCL kunnen worden betrokken bij de informatievoorziening;
- d) Een vaarroute door de binnenstad van Leeuwarden door het beweegbaar maken van de Prins Hendrikbrug. Dit maakt het varen door Leeuwarden nog aantrekkelijker en zorgt voor een impuls voor het woon- en leefklimaat. Langs de kade kunnen horecazaken en mooie publieke ruimtes worden gecreëerd;
- e) Samenwerkingsverbanden voor het ontwikkelen van recreatieve routes en het vermarkten van gebieden als de Alde Feanen. PAL GroenLinks wil dat de gemeente hierin het voortouw neemt.

3.4. Kunst en cultuur verrijken ons leven

Kunst en cultuur verbreden de horizon en laat mensen op een nieuwe manier kijken naar de samenleving. Wij willen blijven werken aan een samenleving waar kunst en cultuur bijdragen aan maatschappelijke en sociaal-economische verandering. Daarom willen we:

- a) Dat de basisinfrastructuur voor kunst en cultuur op orde blijft. PAL GroenLinks wil niet bezuinigen op de schouwburg, poppodium Neushoorn, de bibliotheken of musea;
- b) Dat ieder kind ruimschoots kennismaat met verschillende vormen van kunst en cultuur. Cultuureducatie is belangrijk voor de persoonlijke en cognitieve ontwikkeling van kinderen. PAL GroenLinks wil daarom het bestaande kunstmenu verbreden en uitbreiden naar alle scholen, zodat elke leerling in aanraking komt met verschillende vormen van cultuur. Op deze manier bereiken we ook de kinderen die dit niet van huis uit meekrijgen en zorgen we voor doorlopende leerlijnen;
- c) Meer mogelijkheden om in wijken en dorpen deel te nemen aan kunst en cultuurprojecten. Er komen daarom meer community-artprojecten;
- d) Een duidelijk festivalbeleid. De kwaliteit van evenementen verbetert door een meerjarensubsidieregeling. Dit moet leiden tot een bredere festivalkalender met een betere spreiding. PAL GroenLinks wil hiervoor extra geld reserveren;
- e) Dat kunstenaars en culturele verenigingen een podium krijgen door extra geld voor talentontwikkeling en een ruimere regeling voor cultuurproducties;
- f) Dat in iedere prijsklasse atelierruimtes voor kunstenaars beschikbaar zijn. Wij willen daarom dat de gemeente een actief broedplaatsenbeleid heeft, waarbij gemeentelijke gebouwen beschikbaar worden gesteld.

4.1. We bestrijden discriminatie en bevorderen emancipatie

PAL GroenLinks wil een samenleving waarin geen discriminatie voor komt en waarin iedereen zichzelf mag zijn. Daarom maken wij ons sterk voor:

- a) Een overheid die iedereen gelijk behandelt. Dit verwachten we ook van andere instanties in de stad. Om de bewustwording te bevorderen, willen wij dat onze gemeente onderzoek laat doen naar diversiteit binnen de eigen organisatie. Daarnaast vinden we anoniem solliciteren een goed middel om discriminatie te voorkomen;
- b) Het registreren van discriminatiemeldingen door organisaties als Tumba en COC Fryslân en de samenwerking hierin met de politie. Naast deze wettelijke taak, wil PAL GroenLinks ook dat de organisaties ruimte krijgen voor preventie- en educatieprojecten op scholen en in verzorgingshuizen. Leeuwarden kan hierin als centrumgemeente functioneren, zodat de organisaties en kleine gemeentes geen afzonderlijke afspraken maken en overheadkosten hoeven te maken;
- c) Een breed diversiteitsbeleid bij bedrijven, uitzendbureaus en horeca. De diversiteitspluim die jaarlijks wordt uitgereikt aan bedrijven en organisaties, wordt gekoppeld

aan een breder programma met voorlichting en cursussen. Tumba en COC zijn hierbij partners;

- d) Participatie van de gemeente in het Befrijdingsfestival, waar dialoog centraal staat;
- e) Een samenwerking van de gemeente met scholen, ouders en andere instanties aan campagnes waarbij stigmatiseren en pesten aan de kaak worden gesteld. PAL GroenLinks ziet pesten als een maatschappelijk probleem.

4.2. We bieden onderdak aan vluchtelingen

PAL GroenLinks wil haar ogen niet sluiten voor conflicten in andere delen van de wereld en vindt dat de gemeente Leeuwarden zich gastvrij moet opstellen voor vluchtelingen. Daarom zetten wij ons in voor:

- a) Een goede begeleiding van statushouders, zodat ze snel hun plek in de maatschappij vinden. Er moet een duidelijk loket zijn waar statushouders terecht kunnen met praktische vragen. Omdat niet alle statushouders even goed worden betrokken bij activiteiten, moeten de gemeente en sociale wijkteams actief nagaan waar, in aanvulling op alle vrijwilligersinitiatieven, ondersteuning nodig is;
- b) De beschikbaarheid van taalcursussen op ieder niveau

voor statushouders. Taal staat voor ons centraal bij de inburgering;

- c) De vestiging van een AZC op het moment dat de aantallen vluchtelingen weer toenemen. Ook steunen wij de kleinschalige huisvesting van statushouders in dorpen als Jorwert en Easterlittens.
- d) Noodhulp aan uitgedeelde asielzoekers. Zolang er geen sluitend beleid is vanuit het Rijk, willen we deze noodhulp voortzetten. In Nederland hoeft niemand op straat te slapen;
- e) Een rol voor raadsleden bij het wegwijs maken van statushouders. Bijvoorbeeld door het geven van een rondleiding in het stadhuis en les te geven over het functioneren van lokale democratie.

4.3. Een rechtvaardige wereld

PAL GroenLinks wil een gemeente die oog heeft voor de mogelijkheden en omstandigheden van mensen in andere landen. Daarom willen we dat:

- a) Leeuwarden als Fairtrade-gemeente bedrijven aanmoedigt zoveel mogelijk volgens Fairtrade principes te handelen en in te kopen;
- b) Bij inkoop en aanbestedingen oog is voor het milieu en voor mensenrechten. We doen geen zaken met (financiële) instellingen die geld verdienen aan kinderarbeid, wapenhandel of uitbuiting;
- c) De gemeente it Frysk als tweede Rijkstaal actief ondersteunt en stimuleert onder haar werknemers en inwoners.

5.1. We bevorderen een veilige samenleving

PAL GroenLinks wil de veiligheid vergroten door preventief beleid en menselijk toezicht. Daarom zetten we in op:

- a) Menselijk toezicht. Elke wijk en ieder dorp moet een wijkagent hebben;
- b) Het inzetten van straat- en buurtcoaches. PAL GroenLinks

kijkt kritisch naar het inzetten van repressieve middelen als cameratoezicht, samenscholingsverboden en preventief fouilleren. Het middel moet altijd in verhouding staan tot het probleem;

- c) Vrije sluitingstijden in het horecagebieden in de binnenstad van Leeuwarden. Bij een studentenstad hoort een bruisend en gevarieerd uitgaansleven. Bovendien voorkomen vrije

- sluitingstijden dat grote groepen mensen tegelijk op straat komen;
- d) Gelegaliseerde wietteelt voor coffeeshops. Hiermee heeft de overheid meer controle op het THC-gehalte en de teelt van cannabis. Coffeeshops moeten niet worden gedwongen om te handelen met criminelen;
- e) Het versoepelen van vestigingscriteria voor coffeeshops. Coffeeshops leiden niet tot meer overlast dan gewone horecazaken;
- f) Streng optreden bij misstanden en mensenhandel. PAL GroenLinks wil dat de gemeente scherp toezicht houdt op exploitanten van ramen op de Weaze. Tegelijkertijd worden kansen gecreëerd voor sekswerkers die willen stoppen met het werk.

5.2. We zorgen voor meer zeggenschap

PAL GroenLinks vindt het belangrijk dat we de overheid niet alleen zien als een dienstverlenend orgaan. Het lokale bestuur staat ook voor het bewaken van kernwaarden als zeggenschap, gelijkwaardigheid en veiligheid. Daarom maken wij ons sterk voor:

- a) Ruimte voor lokale initiatieven. Niet om te bezuinigen op overheidstaken, maar omdat buurten en dorpen onderling zaken goed weten te regelen. Op plekken waar de organisatie niet door eigen initiatieven en samenwerking van de grond komt, blijven we als lokale overheid natuurlijk verantwoordelijk voor goede dienstverlening;
- b) De mogelijkheid voor iedereen om zijn of haar standpunt naar voren te brengen. Democratie betekent voor PAL GroenLinks niet dat de meerderheid altijd gelijk heeft. We willen burgers zoveel mogelijk gelegenheid bieden om in het stadhuis hun zorgen en ideeën over bepaalde onderwerpen te delen;
- c) Een zo groot mogelijke zeggenschap van burgers. PAL GroenLinks is voorstander van laagdrempelige referenda;

- d) Meer ruimte voor lokaal beleid op het gebied van het Sociaal Domein, maar ook voor nieuwe experimenten in het kader van de Omgevingswet. Gemeenten zijn nu te veel een uitvoeringsloket van het Rijk in Den Haag. We kijken zeer kritisch naar de vorming van samenwerkingsverbanden en de uitvoering van gemeenschappelijke regelingen.

5.3. Een sluitende begroting

PAL GroenLinks wil een sluitende meerjarenbegroting, zodat voorzieningen ook op lange termijn betaalbaar blijven. Daarom zetten we in op:

- a) Het principe dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Dit betekent dat kwijscheldingsregelingen voor burgers met een laag inkomen in stand blijven;
- b) Lastenverzwaring als mogelijkheid voor een sluitende begroting. Voor PAL GroenLinks zijn bezuinigingen niet de enige oplossing. We maken altijd een goede afweging tussen de lastendruk voor de burgers en de kwaliteit en toegankelijkheid van de geleverde voorzieningen;
- c) Anticyclisch begroten. Dit betekent dat wij een begrotingstekort en het gebruiken van opgebouwde reserves in economisch zware tijden acceptabel vinden;
- d) Vergroening van de afvalstoffenheffing, bouwleges en de rioolheffing. Dat betekent dat de vervuiler betaalt. Deze vergroening moet burgers en bedrijven stimuleren om milieuvriendelijke keuzes te maken;
- e) Het meewegen van criteria als goed werkgeverschap, milieuvriendelijkheid, eerlijke handel en de invloed op de lokale economie bij aanbestedingen. Voor PAL GroenLinks niet alleen de prijs doorslaggevend;
- f) Het voortzetten van het Leeuwarder Ondernemersfonds (LOF) dat wordt betaald uit een opslag op de ontroerend zaak belasting (ozb). Wel vinden we dat de agrarische sector nadrukkelijker betrokken moet worden bij de besteding van gelden door het LOF.

PAL GROENLINKS